

ივორ კვესელავა,
სტუ-ს პროფესორი

რეზიუმე

თვითმმართველობის ისტორია თბილისის დედაქალაქად გამოცხადებიდან იღებს სათავეს. ქალაქის წარჩინებულების მიერ ჩამოყალიბებული თვითმმართველობის სათავეში სპარსელები, შემდეგ არაბები, ხოლო XI საუკუნიდან სომხები ჩანან.

დავით აღმაშენებლის შემდეგ თვითმმართველობის სათავეში სომხები მოექცნენ, რომელთა საგვარეულოებები პერიოდულად მართავდნენ დედაქალაქს. მდგომარეობა არც რუსეთის მიერ საქართველოს დაპყრობის შემდეგ შეცვლილა და XIX საუკუნიდან 1917 წლამდე, თბილისში 47 სომეხი ქალაქის მერი ჩაენაცვლა ერთმანეთს. ამ ხნის განმავლობაში დედაქალაქის თავის თანამდებობაზე მხოლოდ სამი ქართველი წარჩინებულია დაფიქსირებული (დ. ყიფიანი, ვ. ჩერქეზოვი (ჩერქეზიშვილი), ა. მათინოვი (მათიშვილი)), რომლებმაც მნიშვნელოვანი პროექტები განახორციელეს დედაქალაქის ასაღორძინებლად.

საკვანძო სიტყვები: ადგილობრივი თვითმმართველობა. თბილისის სომეხი მერები. სამი ქართველი მერი. სომეხი ავტორი ქართველების შესახებ.

Резюме

История самоуправления города Тбилиси начинается с его объявления столицей. Во главе самоуправления города, сформированной знатными лицами, видны персы, арабы, а с XI века армяне.

После правления Давида Агмашенебели (Строителя) во главе самоуправления встали армяне, которые периодически правили городом. Ситуация не изменилась и после российского вторжения в Грузию по XIX века до 1917 года, в должности мэра города друг с другом сменились 47 армян. За это время фиксируются только три знаменитые лица грузинского происхождения в должности главы города (Г. Кипиани, Ф. Черкесов (Черкезшвили), Матинов (Маташвили)), которые осуществили значительные проекты в целях возрождения столицы.

Summary

From the Beginning of Tbilisi's Self Government

The history of self government starts as soon as Tbilisi was declared as the capital of Georgia. At first the city self government was formed by the noble men of Persians, then Arabs and then from XI century it was followed by Armenian.

After the reign of David the builder Armenians came into the power of municipal government, so the capital from time to time was governed by several Armenian ancestral. The situation did not change even after Russian en-

vision and from the XIX century to 1917 Tbilisi had 47 Armenian mayor. During this period the capital of Georgia had only 3 Georgian mayor (D. Kipiani, V. Cherkezovi (Cherkezishvili), A. Matinov (Mateashvili)). In order to build the capital these 3 noble men carried out many significant projects.

* * * * *

საქართველოში თვითმმართველობის ისტორია თბილისთანაა დაკავშირებული. დედაქალაქად გამოცხადების შემდეგ თბილისის წარჩინებულებმა ქალაქის თვითმმართველობაც ჩამოაყალიბეს, რომლის სათავეში ირანელები, ხოლო მოგვიანებით, VIII საუკუნიდან, სამი ასეული წელი არაბთა ამირები იმყოფებოდნენ და მხოლოდ XI საუკუნის მიწურულიდან დაიწყო დედაქალაქში გაძლიერება სომეხ ვაჭარ-ხელოსანთა მმართველობამ.

თბილისის მმართველობაში წამყვან როლს ქალაქის ზედა ფენებიდან არჩეული, უზუცესთა 12-კაციანი საბჭო ასრულებდა და ქალაქის დაცვის, სამართალწარმოების, სურსათ-სანოვავის, წყლით მომარაგების და სხვა საკითხებს განაგებდა. არაბობის პერიოდში თბილისი, დამოუკიდებელ ტერიტორიულ-ადმინისტრაციულ ერთეულად ჩამოყალიბდა, რომელსაც მცირე ქალაქ-სახელმწიფოც შეიძლება ეწოდოს, თავისი მმართველობითი საბჭოთი და ქალაქის დროებითი გამგებლებით, რომლებიც პერიოდულად მართავდნენ დედაქალაქს.

დავით აღმაშენებლის მიერ არაბების განდევნის შემდეგ, თბილისი მეფის ხელისუფლების ქვეშ მოექცა, რომელსაც მეფის მიერ დანიშნული მოურავი მართავდა. მოგვიანებით ასეთი მოურავი იყო გიორგი სააკაძე, რომელსაც ისტორია „დიდი მოურავის“ სახელით იცნობს.

რუსეთის იმპერიის მიერ აღმოსავლეთ საქართველოს დაპყრობის შემდეგ, თბილისში, თვითმმართველობა და მეფისნაცვლის ინსტიტუტი დამკვიდრდა. 1824-1825 წლებში, დღევანდელ თავისუფლების მოედანზე „საქალაქო სახლიც“ აშენდა და მან რამდენიმე გადაკეთების შემდეგ დღევანდელი სახე მიიღო.

ხელისუფლების მიერ შემუშავებული დებულებებით, თბილისის მდიდარი ადამიანებიდან ირჩეოდა ქალაქის თავი და სათათბირო. 1870 წელს, ალექსანდრე II-ის მიერ დამტკიცებული საქალაქო დებულებით, თვითმმართველობის განმკარგულებელ ორგანოდ სათათბირო გამოცხადდა, რომლის კომპეტენციაში შევიდა თანამდებობის პირთა არჩევა, ბიუჯეტის დამტკიცება, საქალაქო საქმეთა განხილვა და სხვ.

1875 წელს ქალაქის თვითმმართველობას სათავეში ჩაუდგა ცნობილი საზოგადო მოღვაწე დიმიტრი ყიფიანი. მანამდე, 1874 წელს, თბილისის ცენზიანმა

მაცხოვრებლებმა საქალაქო სათათბიროს 72 ხმოსანი აირჩიეს.

დიმიტრი ყიფიანი სამი წელი მეთაურობდა თბილისის თვითმმართველობის ორგანოს და არაერთი მნიშვნელოვანი წამოწყების ინიციატორი გახდა (მოსახლეობის აღწერა, ადმინისტრაციული სამეურნეო სისტემის შემოღება, წყალსადენის პროექტის დამუშავება, დაბალჩინოსანთა ოჯახების დახმარება, ქალაქის გაზის ნათურებით განათება, სანავის გაიფება და ა.შ.).

აქტიურობით გამოირჩეოდა ქალაქის მომდევნო თავის ალექსანდრე მატინოვის (მათიაშვილი) საქმიანობაც (სახაზინო თეატრის მშენებლობა, 7 დაწყებითი სკოლის გახსნა, მტკვარზე ლითონის ვერის ხიდის გახსნა, პირველი თბომავლის ამუშავება, უდემამო ბავშვთა თავშესაფრის მოწყობა და სხვ.).

მნიშვნელოვანი პროექტები უკავშირდება, 1905 წელს, ქალაქის თავად არჩეული ვასილ ჩერქეზიშვილის (ჩერქეზოვი) სახელსაც. ამ პერიოდში ამუშავდა თბილისის ფუნიკულიორი; დასრულდა ქაშუეთის ეკლესიის მშენებლობა; მუშაბათის ბაღში გაიხსნა პირველი კინოთეატრი, აიგო ზუბალაშვილის სახელობის სახალხო სახლი – დღევანდელი მარჯანიშვილის თეატრის შენობა. თბილისის ტერიტორიას შეუერთდა ვაკე. დასრულდა მტკვარზე მუხრანის ლითონის ხიდის მშენებლობა. მისი მმართველობის წლებში გაიხსნა ქალაქის პირველი კლინიკა ე.წ. არამიანცის საავადმყოფო. თბილისის ქუჩები განათებული იყო 54 ელექტრონათურით. აშენდა სათავადაზნაურო ბანკის შენობა, დღევანდელი ეროვნული ბიბლიოთეკის პირველი კორპუსი. ამ დროს აშენდა კინოთეატრი „აპოლო“, არტისტთა საზოგადოების სახლი, დღევანდელი რუსთაველის თეატრი და სხვა ღირსშესანიშნავი ნაგებობები [1].

ადგილობრივი თვითმმართველობის საკითხი არაერთხელ იყო ქართველი მოაზროვნეების – ილია ჭავჭავაძის, ნიკო ნიკოლაძის, მიხაკო წერეთლის და სხვა მოღვაწეთა განსჯის საგანი, ხოლო, როგორც ინსტიტუტი განმტკიცდა დამოუკიდებელი რესპუბლიკის 1921 წლის კონსტიტუციით.

აღნიშნულის ფონზე ყურადსაღებია ზოგიერთი ავტორის მტკიცება იმის შესახებ, რომ თბილისის ეკონომიკური, კულტურული და არქიტექტურული განვითარება დაკავშირებულია არა ქართველებთან, არამედ სხვა ეროვნების წარმომადგენლებთან, კერძოდ, სომხებთან. სწორედ ამ პათოსითაა გაჟღერებული სამველ კარაპეტიალის 2003 წელს გამოცემული, კომპილაციური ხასიათის ნაშრომი „ტიფლისის მერები“, რომელიც სომხური არქიტექტურის შემსწავლელი სამეცნიერო საბჭოს გრიფით გამოიცა და როგორც ავტორი, ისე ამ წიგნის თავფურცელზე ჩამოთვლილი უცხოეთში მოღვაწე სომეხი მეცნიერები და საეკლესიო პირები აღნიშნავენ, თბილისის მკვიდრი მოსახლეობის სომხურ ნაწილს, პირველი რანგის მოქალაქეობა ჰქონდა მიკუთვნებული და 800 წლის განმავლობაში მართავდა დედაქალაქს.

ს. კარაპეტიალი არ ასახელებს XIX საუკუნის მე-

ორე ნახევარსა და XX საუკუნის პირველ ოცწლეულში, თბილისის თავებად არჩეულ ქართველ მოღვაწეებს: დიმიტრი ყიფიანს, ალექსანდრე მათიაშვილს (მატინოვი) და ვასილ ჩერქეზიშვილს (ჩერქეზოვი), რომლებმაც დიდი როლი შეასრულეს დედაქალაქის ეკონომიკური, კულტურული, ყოფითი, არქიტექტურული და სხვა მიმართულებების განვითარების საქმეში.

მთლიანად უნდა დავეთანხმოთ გაზეთში „საქართველო და მსოფლიო“, გამოთქმულ მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ სწორედ ეხლა თბილისის მერის არჩევნების წინ, კვლავ გაიხსნა განცხადებები თუ წინადადებები, თუ ვინ, საქართველოს რომელი კუთხის წარმომადგენელი უნდა ავირჩიოთ დედაქალაქის მერად – მაინცდამაინც თბილისში დაბადებული კაცი თუ სხვა მხარის წარმომადგენელი?! [2].

ცხადია, კამათი იმაზე, რომ დედაქალაქის მერი, არ შეიძლება იყოს ადამიანი პროვინციიდან თავისთავად უაღრესად მავნე პროვინციალიზმის გამოვლენა. უდავოა, საქართველოს დედაქალაქის მერის არჩევა თბილისის მოსახლეობის გადასაწყვეტია და მათ საკმაო გონიერება აქვთ თავად გადანყვიტონ ეს პრობლემა. ამასთან, „ქალაქელობის“ ზედმეტი ამბიციებით გაბრუნებულ ადამიანებს ვურჩევ, დაწვრილებით წაიკითხონ კარაპეტიალის წიგნი და დასკვნა თვითონ გააკეთონ.

მანამდე, ვფიქრობ, უადგილო არ იქნება მკითხველს გავაცნოთ, წიგნში ჩამოყალიბებული ზოგიერთი მოსაზრება თბილისის მმართველობისა და მისი მერების შესახებ.

ცნობილია, რომ XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან, 1917 წლამდე, თბილისში ერთმანეთს 47 მერი ჩაენაცვლა. XII საუკუნიდან მოყოლებული დედაქალაქს ნაცვლები ანუ ამირები თუ მელიქ მასახლისები, ხოლო 1840-1917 წლებში მერები ანუ ქალაქის თავები მართავდნენ.

ს. კარაპეტიალის რწმუნებით, 1801 წლამდე, თბილისის ყველა მელიქი სომეხი იყო და ის ფლობდა ქალაქის ხუთივე ჭიშკრის (შესასვლელის) (სამხრეთი, აღმოსავლეთი, დასავლეთი, ჩრდილოეთი) გასაღებს. ისტორიკოსი შ. ჩხეტია ამ ფაქტს ქალაქში სომხების რაოდენობრივი უპირატესობით ხსნიდა: „თბილისის მელიქად – ქალაქის თავად – ქართველი მეფეების დროს ტრადიციულად ინიშნებოდა სომეხი, რაც ლაპარაკობს იმაზე, რომ უმაღლესი სახელმწიფო ხელისუფლება ანგარიშს უწევდა თბილისის სომხურ მოსახლეობას, რომელიც ქალაქის უმრავლესობას შეადგენდა და ქალაქის თავად ირჩევდა სომეხს. მეფის უკანასკნელი მელიქი თბილისში XVIII საუკუნის ბოლოსთვის იყო დარჩო ბეგოთოვი“.

ს. კარაპეტიალი იმასაც გვამცნობს, რომ 1821 წელს, 3368 სახლიდან სომხებს ეკუთვნოდა 2951, ხოლო ქართველებსა და რუსებს ერთად აღებული 417 სახლი ჰქონდათ, ანუ სომხები მოსახლეობის 87,6 პროცენტს შეადგენდნენ.

სომეხი ავტორი, იტალიურ, სპარსულ, სომხურ, ქართულ და სხვა წყაროებზე დაყრდნობით ცდილობს

ამტკიცოს, რომ ჯერ კიდევ შუა საუკუნეებიდან მოყოლებული თბილისის წარმოადგენდა სომხურ ქალაქს და ქართველი მეფეები, სპარსეთის შაჰები და თურქეთის სულთნები სომხებს, როგორც მელიქის, ასევე მამასახლისის თანამდებობებს ანიჭებდნენ. მისი აზრით, მთელი XIX საუკუნის განმავლობაში და XX საუკუნის დასაწყისში, თბილისის მოსახლეობის უმეტესობას სომხები შეადგენდნენ, ხოლო 1860 წლიდან ჩატარებული სტატისტიკური კვლევების შედეგები ასეთ სურათს იძლეოდა: 1864 წელს სომხები თბილისში წარმოადგენდნენ 47 პროცენტს, 1922 წელს – 36 პროცენტს, ხოლო 1979 წელს სომხთა რაოდენობა 14 პროცენტამდე შემცირდა.

ს. კარაპეტიანი მიიჩნევს, რომ XVII საუკუნის შუა ხანებიდან თბილისის სომეხი ბეიზუდიანების გვარის წარმომადგენლები მართავდნენ, რომლებსაც წყალობდნენ ქართველი მეფეები და მათთვის ბოძებული პრივილეგიები ქართველი არისტოკრატების პრივილეგიების ფარდი იყო. სომხებს ანუ „მოქალაქეებს“ შეეძლოთ დაეკავებინათ თანამდებობები, თუმცა ძირითადად ისინი ხელოსნობას მისდევდნენ და ქართველებს მოქალაქეებად არ წერდნენ. ს. კარაპეტიანის წიგნში დასახელებულია თბილისის პირველი რანგის მოქალაქეთა სია, რომელშიც 79 სომხური გვარია ჩამოთვლილი, მათ შორის ქართველი არც ერთი არ არის, მაგრამ აქ მე-40 ნომრად ნაჩვენებია მელიქ სააკოვი, რომლის გვარმა შემდგომში სახეცვლილება განიცადა.

ქართველების არყოფნას ძირძველი მოქალაქეების სიაში კარაპეტიანი ასე ასაბუთებს: „წარმომავლობით ქართველებს მიდრეკილება არ ჰქონდათ ქალაქური ცხოვრებისა და სავაჭრო-სამრეწველო საქმიანობისადმი. ეს იმდენად ძლიერი იყო, რომ, სარფიანობისა და უპირატესობის მიუხედავად, მოქალაქეთა ნოდება მხოლოდ სომხებით იყო წარმოდგენილი“.

თბილისის მართვის ახალი ფორმა კავკასიის ცალკე კორპუსის მეთაურის და კავკასიის სამოქალაქო მმართველობის მმართველის ვ. გოლოვინის სახელს უკავშირდება, რომელმაც შეძლო ქალაქის მმართველობის სისტემის ჩამოყალიბება. შესაბამისად, შემუშავდა და დამტკიცდა თბილისის საქალაქო საზოგადოებრივი მართვის დებულება. ამ დებულებით ქალაქს მიეცა უფლება, ჰყოლოდა ქალაქის გამგეობა, ქალაქის თავისა და 6 წევრის შემადგენლობით. ქალაქის თავს ირჩევდა ქალაქის საზოგადოება. წევრებს კი – სამი ნოდება: სახლების მფლობელები, ვაჭრები და ხელოსნები.

ქალაქის გამგეობის დადგენილებების განხორციელებას უზრუნველყოფდა 6 მამასახლისი – უსტაბაში, რომლებსაც ირჩევდნენ ნოდებები – თითოეულისაგან ორი კაცის რაოდენობით და ორი თანაშემწით. გოლოვინის მმართველობის პერიოდში აღნიშნული წესით ქალაქის თავად აურჩევიათ ოგანეს იზმირიანი.

1841 წლიდან ამოქმედდა თბილისის, როგორც საგუბერნიო ქალაქის, მმართველობის სისტემა.

1840 წლიდან 1864 წლამდე ქალაქის თავის თანამ-

დებობას მემკვიდრეობით იკავებდნენ მხოლოდ თბილისის მკვიდრი, სომხური წარჩინებული გვარების წარმომადგენლები, ხოლო შემდეგ ქალაქის თავად არამკვიდრ სომეხ მოქალაქეებსაც ირჩევდნენ.

1875 წლამდე, როგორც წესი, ქალაქის თავები და გამგეობის წევრები მხოლოდ სომხები იყვნენ, თუ არ მივიღებთ მხედველობაში ქალაქის მდივნის თანამდებობაზე არჩეულ რუსი ეროვნების წარმომადგენელს – პეტრე სოკოლოვსკის. აღსანიშნავია, ის გარემოება, რომ 1860-1867 წლებში ქალაქის გამგეობის აპარატი მუშაობდა ორი ქართველი – ფილიპე ჩიკვაძე (მე-4 რაიონის კომისარი) და მიხეილ ქიქოძე (ქალაქის გამგეობის მდივანი).

როგორც ირკვევა, 1880-იან და 1890-იან წლებში ქალაქის საბჭოში ჩამოყალიბდა ქართველი, სრულუფლებიანი ხმოსნების ოპოზიციური ჯგუფი – ცნობილი ქართველი მოღვაწეები – ნიკოლაძე, ზუბალოვი, ჩელოკაევი, მაჩაბელი და სხვები.

1886 წლის სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, სომხები მოსახლეობის 47 პროცენტს შეადგენდა და ქალაქის საბჭოში ხმების 75 პროცენტი ჰქონდათ. მოსახლეობის 28-პროცენტიან ქართველებს მხოლოდ ხმათა 4 პროცენტი ერგოთ. ხოლო სხვა ეროვნების წარმომადგენლები (რუსები, გერმანელები, პოლონელები, ბერძნები და სხვ.) ხმების 24 პროცენტს ფლობდნენ.

1890 წელს ქალაქის საბჭოში არჩეული 72 წევრიდან, 38 სომეხი იყო, 22 ქართველი, 11 რუსი და ერთი გერმანელი. 1893 წლის 16 მაისს გამართული არჩევნების შემდეგ ურთიერთობა გამწვავდა სომხურ და ქართულ-რუსულ დაჯგუფებებს შორის. იაკობ გოგებაშვილი, ილია ჭავჭავაძე, ნიკო ნიკოლაძე და სხვა ქართველი მოღვაწეები მოითხოვდნენ სომხები ქალაქის საბჭოში გაცილებით ნაკლები ხმებით ყოფილიყვნენ წარმოდგენილნი. სომხებს უნდა მიეღოთ 22, რუსებს – 23, ქართველებს – 28 ადგილი. აღსანიშნავია, რომ აღნიშნულ პოზიციას იზიარებდა რუსული გაზეთის – „კავკაზის“ რედაქტორი ველიჩკო, რომელიც ასაბუთებდა ქართველებისა და რუსების უფრო მეტი რაოდენობით არჩევის აუცილებლობას: „სომხებს არ უნდა დაავიწყდეთ, რომ ტიფლისი საქართველოს ყოფილი სამეფოს დედაქალაქია, ხოლო რუსების არჩევა საჭიროა იმიტომ, რომ რუსეთის მფარველობით ქვეყანაში შემოვიდა განათლება“.

ოპოზიციის აქტიური მოქმედების შედეგად, 1893 წლის 16 მაისის არჩევნების შედეგები გაუქმდა. თუმცა, სომხებმა მაინც მოახერხეს უმრავლესობის მოპოვება იმავე წლის 30 მაისს დანიშნულ არჩევნებში. მათივე უპირატესობით დამთავრდა 1897 წლის მაისში ქალაქის სრულუფლებიან ხმოსანთა არჩევნებიც. მთლიანობაში სომხებს 55 ადგილი ერგოთ, რუსებს – 19; 10 ადგილი მიეკუთვნათ ქართველებს და 2 – გერმანელებს.

ს. კარაპეტიანის რწმუნებით, პირველ მსოფლიო ომამდე თბილისის საქალაქო საბჭო ინარჩუნებდა ისეთ ეროვნულ თანაფარდობას, როგორც ჩამოყალიბდა 1880-იანი წლების დასაწყისში. 1917 წელს,

თბილისის უკანასკნელი სომეხი მერი ა. ხატისიანცი თანამდებობიდან გადადგა. მართალია, ჯერ კიდევ 1919 წელს, მერის მოვალეობის შესრულება დაეკისრა ეროვნებით სომეხ მ. ათაბეგიანს და საბჭოთა წლებში, 1960-იან წლებამდე, მერის მოადგილეებად ხშირად სომეხები ინიშნებოდნენ, მაგრამ 1921 წლიდან მოყოლებული თბილისის მერები მხოლოდ ქართველები იყვნენ.

ს. კარაპეტიანი, სომხურ მასალებზე დაყრდნობით, ცდილობს ამტკიცოს, რომ დავით აღმაშენებლის მემკვიდრეების დემეტრეს და შემდეგ დავითის დროს თბილისის ქალაქის თავი იყო სომეხი ვასაკი არწრუნი, სომეხ თავადთა გვარიდან, რომელიც დავით მეფის განსაკუთრებული პატივისცემით სარგებლობდა და ამის გამო განრისხებულმა ქართველმა თავადებმა, კერძოდ, ორბელიანების გვარის წარმომადგენლებმა, მეფე მოწამლეს და სამეფო ტახტზე მისი ძმა გიორგი აიყვანეს. ეს უკანასკნელი კი სომეხთა მიმართ კეთილგანწყობით არ გამოირჩეოდა, რაც ვასაკ არწრუნის ქალაქის თავობიდან წასვლის მიზეზი გახდა. როგორც კარაპეტიანი გვაუწყებს, ის ქალაქის თავის თანამდებობაზე, მის ძმას, კურდ არწრუნს, შეუცვლია. სომეხი (მადინი თუ ბაუდინი) სახელდება თბილისის მმართველებად ლაშა გიორგის, მისი ვაჟის დავითის და რუსუდანის ვაჟის დავითის ეპოქებშიც.

სომეხი ბეიზუდიანები ყოფილან თბილისის ქალაქის თავები XVII-XVIII საუკუნეებშიც (მელიქ ენალი, მელიქ ბაინდური, მელიქ ხოჯა ბეიზუდი, მელიქ აშხარბეკი, მელიქ ავთანდილი).

კარაპეტიანის ნაშრომში ჩამოთვლილია თბილისის 47 სომეხი მერის გვარ-სახელი, დაბადებისა და გარდაცვალების, მმართველობის წლების, დასაფლავების ადგილების ცხრილი და მითითებულია – შემორჩენილია, განადგურებული თუ უცნობია ეს საფლავები.

კარაპეტიანი შენუხებულია იმ ფაქტით, რომ 1921 წლიდან, თბილისის 34-მა ქართველმა მერმა ვერ შეძლო გადაერჩინა იმ სომეხ მერთა საფლავები, რომლებიც „800 წლის განმავლობაში აშენებდა და კეთილმოაწყობდა თბილისს“.

სომეხი ავტორი მთლიანობაში ასე აჯამებს სომეხთა საქმიანობის მთელ ისტორიას: „ჭეშმარიტად, ის, რაც სამშობლოში არ არის აშენებული, ქვიშაზეა აშენებული.“

ისტორია ეს არის ხსოვნა, წარსულის გაკვეთილები, მაგრამ სომეხები დღესაც აგრძელებენ უცხო ქვეყნების კეთილმოწყობას და იქ ჰპოვებენ თავიანთ უკანასკნელ ნავსაყუდელს – განისვენებენ უცხო მიწაში. მოუწევს ტოვებენ თავიანთ ბაღებსა და მიწებს, სომეხები დღესაც მთელ თავიანთ ენერგიას ახარჯავენ სხვებს, მსხვერპლად ეწირებიან დროებით, უპერსპექტივო და მოჩვენებით კეთილდღეობას“ [3].

უდავოა, სომეხებს, რომლებმაც დაკარგეს საკუთარი სახელმწიფოებრიობა გარკვეული წვლილი აქვთ შეტანილი ძველი თბილისის ინფრასტრუქტურის, სამეურნეო, ყოფითი და სხვა სფეროების განვითარებაში და ამას არავინ არ უარყოფს, მაგრამ

სომეხი ავტორის მიზანდასახული მტკიცება, სხვადასხვა, არაერთგზის გამოქვეყნებული პუბლიკაციებიდან და იქიდან ამოკრეფილი ციტატების დამონება, რომ თბილისი სომხური (ან სომხების) ქალაქია, არის სომეხი მერების თბილისზე ზრუნვის ჭეშმარიტი მიზნის – სომხურ ქალაქად მისი გარდაქმნის სურვილის გადაფარვა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აბულაშვილი ი., გაზ.: „რეზონანსი“, 2014, 24 იანვარი
2. სანებლიძე ა., გაზ.: „საქართველო და მსოფლიო“, 2014, 30 აპრილი — 6 მაისი.
3. კარაპეტიანი ს., ტიფლისის მერები, იხ. ვრცლად: გაზ.: „საქართველოს და მსოფლიო“, 2014, 14-20 მაისი